

**AANVULLEND ONDERZOEK ECOLOGIE
BRANSVEEN/DEDEMSVAART**

18 november 2010

Inhoud

1 Inleiding	3
1.1 Aanleiding	3
1.2 Leeswijzer	4
2 Onderzoeksinspanning 2010	5
2.1 Plangebied	5
2.2 Werkwijze	5
3 Resultaten aanvullend onderzoek 2010	8
3.1 Poelkikker	8
3.2 Waterspitsmuis	8
3.3 Overige soorten	8
3.4 Toetsing Flora- en faunawet	9
4 Conclusies en vervolgstappen	11
4.1 Conclusies	11
4.2 Vervolgstappen	11
Bijlage 1 Ecologisch werkprotocol	12
Bijlage 2 Kaarten onderzoek	13
Bijlage 3 Wettelijk kader Flora- en faunawet	14

HOOFDSTUK 1 Inleiding

1.1

AANLEIDING

De gemeente Hardenberg heeft plannen voor de aanleg van een woonwijk ten zuiden van Dedemsvaart. In 2009 heeft ARCADIS hiervoor een quick scan ecologie uitgevoerd, waarin is gekeken naar de natuurwaarden van het plangebied. Eén van de uitkomsten van het onderzoek was dat het plangebied mogelijk geschikt is voor de beschermde soorten poelkikker, waterspitsmuis en vleermuizen en dat de voorgenomen plannen daar mogelijk negatieve effecten op kunnen hebben.

De gemeente is voornemens om te starten met het ontwikkelen van een deel van het plangebied (1e fase, zie donkere gedeelte onderaan toegevoegde kaart). In dit deel komen mogelijk poelkikker en waterspitsmuis voor (zie afbeelding 1.2), vleermuizen worden hier niet verwacht. Op basis hiervan is aanbevolen om nader onderzoek uit te voeren naar het (mogelijk) voorkomen van poelkikker en waterspitsmuis. Het nader onderzoek is in 2010 uitgevoerd door Ecogroen Advies (Sluis, van der M., en Goutbeek, A., 2010. Aanvullend onderzoek Bransveen Dedemsvaart. Project 10103, Ecogroen Advies, Zwolle). Tijdens het veldwerk bleek dat door wijzigingen in de watergangen (t.o.v. het eerdere onderzoek uit 2009) er mogelijk beschermde vissen aanwezig waren, hier is tevens extra onderzoek naar verricht.

Afbeelding 1.1

Plangebied Dedemsvaart, donkere deel is fase 1. De onderste rand vrijstaande huizen hoort ook bij fase 1 (van west naar oost).

Afbeelding 1.2

Mogelijk leefgebied
waterspitsmuis (linkerplaatje)
en poelkikker (rechterplaatje)

In het deelgebied van de 2e fase komen mogelijk waterspitsmuis en vleermuizen voor. De sloot voor waterspitsmuis is toch alvast meegenomen tijdens het onderzoek.

1.2**LEESWIJZER**

In hoofdstuk 2 wordt de onderzoeksinspanning beschreven. In hoofdstuk 3 staan de resultaten van het aanvullend onderzoek van 2010 en de gevolgen voor de Flora- en faunawet. Hoofdstuk 4 geeft conclusies en vervolgstappen.

HOOFDSTUK 2

Onderzoeksinspanning 2010

2.1

PLANGEBIED

Het onderzoeksgebied bestaat uit enkele landbouwpercelen ten zuiden van Dedemsvaart. Aan de zuid- en noordzijde en centraal in het gebied liggen drie gedempte veenwijken, waarin lokaal open water en voornamelijk moeras met overjarig riet aanwezig is. Langs de westzijde van het onderzoeksgebied is wel een watervoerende veenwijk (Van Van Rooijens Hoofdwijk) aanwezig. De gemeente Hardenberg heeft het voornemen om in het gebied een 'groene' woonwijk aan te leggen.

Afbeelding 2.3

Luchtfoto met het onderzoeksgebied (rode vlak)

Bron: Google Earth

2.2

WERKWIJZE

Waterspitsmuis

Onderzoek naar waterspitsmuis heeft plaatsgevonden met inloopvallen (lifetraps), die in rijen langs potentieel geschikte habitats geplaatst zijn. Wanneer de vallen zijn geplaatst duurt het enige tijd voordat de spitsmuizen aan het vreemde voorwerp in hun leefgebied zijn gewend. Om te voorkomen dat de eerste controles weinig resultaat opleveren, zijn de vallen twee dagen tevoren in het veld geplaatst om te 'prebaiten'. De vallen worden voorzien van aas (maden) en hooi. Er zijn 35 lifetraps in het veld geplaatst (zie bijlage voor vangstlocaties).

Het onderzoek is van 8 oktober t/m 14 oktober 2010 uitgevoerd. In deze periode is de populatie groot (veel jongen en volwassen dieren) en de kans op sterfte door onderkoeling is minimaal. Een regelmatige controle van de lifetraps is belangrijk. Wanneer de muizen te lang in de val zitten, neemt de kans op sterfte toe. Om de kans op sterfte zo klein mogelijk te houden zijn de vallen tweemaal per dag gecontroleerd.

Onderstaand is de gehanteerde controleschema weergegeven. Hierbij is rekening gehouden met de activiteitsperiode van muizen.

Tabel 2.1

Controleschema
muizenonderzoek

Datum	Tijdstip	Activiteit
8 oktober	Bij daglicht	Neerzetten vallen; prebaiten zodat muizen wennen
9 en 10 oktober	Bij daglicht	Prebaiten
11 oktober	Ochtend	de val op scherp zetten
	Avond	controleren van de vallen
12 oktober:	Ochtend	controleren van de vallen;
	Avond	controleren van de vallen
13 oktober	Ochtend	controleren van de vallen
	Avond	controleren van de vallen
14 oktober	Ochtend	controleren en opruimen vallen

Poelkikker

Poelkikker is moeilijk te identificeren en gemakkelijk te verwarren met bastaardkikker. Geluid, aangevuld met zichtwaarnemingen, vangsten en biotoopvoorkeur geeft betrouwbare resultaten. Onderzoek naar poelkikker heeft plaatsgevonden op 25, 28 mei en 3 juni 2010. Tijdens avondbezoeken op 25 mei en 3 juni 2010 zijn roepende dieren geïnventariseerd onder gunstige weersomstandigheden (warm, droog en weinig wind). Op 28 mei zijn alle kansrijke locaties voor poelkikker afgelopen onder gunstige weeromstandigheden (zonnig, warm, droog en weinig wind). Daarbij zijn aanwezige groene kikkers met uiterlijke kenmerken van poelkikker ter identificatie gevangen met een steeknet.

Vissen

Het visonderzoek is op 8 oktober 2010 uitgevoerd. Alle watergangen in het onderzoeksgebied zijn om de 5 à 10 meter bemonsterd met een steeknet, waarbij op de meest kansrijke locaties – duikers, mondingen en plekken met rijke water- en oeverbegroeiingen – extra is bemonsterd. Bij het bepalen van de inventarisatiemethode is specifiek rekening gehouden met grote modderkruiper, omdat deze soort moeilijk te inventariseren is. De soort kent behalve een winterrust ook een zomerrust, waarbij de vissen diep (tot wel 50 cm) ingegraven in de bodem doorbrengen. De periode met de hoogste trefkans is van april-mei en augustus-september/oktober¹. Voor kleine modderkruiper is de gehele periode april-oktober het meest geschikt.

¹ Spikmans F, T. de Jong, F.G.W.A. Ottburg & J. Kranenbarg (2008). Methodiek en richtlijnen voor verspreidingsonderzoek naar bittervoorn, kleine modderkruiper en grote modderkruiper. Stichting RAVON, Nijmegen.

Overige soorten

Overige waarnemingen van juridisch zwaarder beschermde soorten van tabel 2 en 3 van de Flora- en faunawet zijn eveneens meegenomen tijdens het onderzoek. Zo is tijdens het avondbezoek op 25 mei 2010 ook aandacht besteed aan vleermuizen, waarbij met een batdetector waarnemingen van vleermuizen zijn gedaan.

HOOFDSTUK 3 Resultaten aanvullend onderzoek 2010

3.1 POELKIKKER

Tijdens het onderzoek naar poelkikker is de soort niet aangetroffen. Op basis van het uitgevoerde intensieve onderzoek wordt aangenomen dat poelkikker niet voorkomt in het onderzoeksgebied en directe omgeving.

3.2 WATERSPITSMUIS

Tijdens het lifetraponderzoek zijn de laag beschermde veldmuis, bosmuis en huisspitsmuis (allen tabel 1 soorten) aangetroffen. Verder is een nest van de eveneens laag beschermde tabel 1-soort dwergmuis aangetroffen in de nabijheid van raai A.

Tabel 3.2
Overzicht maximaal aangetroffen muizen per controle, geordend per raai

Soorten	Raai A 25 vallen	Raai B 5 vallen	Raai C 5 vallen
Huisspitsmuis	4	-	-
Veldmuis	1	-	-
Dwergmuis	-*	-	-
Bosmuis	1	1	1

*Nest dwergmuis

Waterspitsmuis is echter niet aangetroffen in het onderzoeksgebied. Omdat de vallen op alle locaties met potentieel leefgebied van waterspitsmuis zijn uitgezet, wordt aangenomen dat waterspitsmuis niet aanwezig is in het onderzoeksgebied.

3.3 OVERIGE SOORTEN

Vissen

Tijdens het visonderzoek is de aanwezigheid van ruisvoorn, blankvoorn, kolblei, tiendoornige stekelbaars, snoek, zeelt (allen niet beschermd door de Flora- en faunawet) en kleine modderkruiper vastgesteld. Laatstgenoemde soort is opgenomen op tabel 2 van de Flora- en faunawet. De soort is alleen aangetroffen in de meest noordelijke punt van de Van Rooijens Hoofdwijk, waar enig stromend water aanwezig is. In de rest van de veenwijk zijn geen waarnemingen gedaan. De aanwezigheid van overige beschermde vissoorten

(o.a. grote modderkruiper) wordt niet verwacht op basis van het uitgevoerde intensieve onderzoek, het aanwezige biotoop (weinig watervegetatie) en de aangetroffen vissoorten².

Vleermuizen

Tijdens het avondbezoek op 25 mei 2010 is enige tijd gepost bij de laanbeplanting langs de Stegerensallee. Tijdens deze korte periode is vastgesteld dat meerdere gewone dwergvleermuizen (minimaal 8 dieren) en laatvliegers (minimaal 6 dieren) de laanbeplanting als vliegroute en foerageergebied gebruiken.

Broedvogels

Ook zijn broedvogels als grasmus, bosrietzanger, kleine karekiet, geelgors, meerkoet, waterhoen, wilde eend, knobbelzwaan, kievit, scholekster, gele kwikstaart en veldleeuwerik broedend in het plangebied aangetroffen of te verwachten.

3.4

TOETSING FLORA- EN FAUNAWET

Poelkikker en waterspitsmuis

Beide soorten zijn niet aangetroffen in het gebied en worden gezien het intensieve onderzoek ook niet verwacht. Er vindt geen overtreding van de Flora- en faunawet plaats.

Kleine modderkruiper

De waargenomen kleine modderkruiper ligt in fase 1 van het plangebied. Door de uitvoering van de werkzaamheden aan de Van Rooijens Hoofdwijk is schade aan individuele exemplaren van kleine modderkruiper te verwachten. Naast schade aan individuen zal er als gevolg van de plannen tijdelijk leefgebied van kleine modderkruiper verdwijnen. De gunstige staat van instandhouding voor deze soort zal echter niet in gevaar komen, aangezien de soort in de regio meer voorkomt³ en schadebeperkende maatregelen worden getroffen. Door het opentrekken van veenwijken in het gebied zal op de langere termijn overigens aanzienlijk meer leefgebied voor Kleine modderkruiper ontstaan.

Vervoltraject kleine modderkruiper

Voor tabel 2-soort kleine modderkruiper is het aanvragen van ontheffing annex art. 75 van de Flora- en faunawet noodzakelijk, hoewel voor deze soort ook gewerkt kan worden met een goedgekeurde Gedragscode (bijvoorbeeld Gedragscode voor Bouwend Nederland) of een ecologisch werkprotocol waardoor het aanvragen van ontheffing niet noodzakelijk is. Daarbij wordt een aantal eisen gesteld aan de uitvoering van de werkzaamheden:

- Uitvoering in de minst kwetsbare periode tussen 1 september en 1 april (buiten de voortplantingsperiode), mits vorstvrij;
- Dieren worden weggevangen voorafgaand aan dempingen en teruggeplaatst in geschikte biotopen in de omgeving, wanneer deze door de ingreep worden bedreigd;

² Grote modderkruipers zijn weinig concurrentiekrachtig. Kenmerkend voor locaties met veel Grote modderkruipers zijn is het lage aantal andere vissoorten.

³ Crombaghs B.H.J.M., Berg, N. van den & A.B. Goutbeek (2002). Vissen in Overijssel. Verspreidingsatlas van zoetwatervissen in stromende en stilstaande wateren in Overijssel.

- Het vangen van beschermde dieren en het elders terugplaatsen gebeurt onder begeleiding van en op aanwijzing van een ecologisch deskundig persoon met kennis van kleine modderkruiper.

Bovenstaande eisen dienen te worden vastgelegd in een ecologisch werkprotocol, dat tijdens de werkzaamheden wordt opgevolgd.

Vleermuizen

Indien de laanbeplanting langs de Stegerensallee verwijderd wordt, dan wordt aanvullend onderzoek naar vliegroutes van vleermuizen noodzakelijk geacht. Dit deel valt pas onder de werkzaamheden van fase 2. Conform het vleermuisprotocol (zie ook onderstaand kader) voor vleermuisonderzoek zijn twee bezoeken noodzakelijk in de periode april-oktober.

Protocol voor Vleermuisonderzoek

Vleermuizen zijn een belangrijke soortgroep binnen de natuurbescherming. De soorten zijn echter moeilijk te inventariseren, vertonen specifiek gedrag en advies omtrent deze soortgroep is regelmatig complex. Tegen die achtergrond heeft het Vleermuisvakberaad van het Netwerk Groene Bureaus (NGB) een protocol opgesteld voor de inventarisatie van vleermuizen. Het doel van het protocol is bij te dragen aan de kwaliteit en uniformiteit in onderzoek. Het protocol wordt ondersteund door de Dienst Landelijk Gebied (Ministerie van LNV) en de Zoogdiervereniging VZZ. Vleermuisonderzoek blijft echter maatwerk en het protocol geldt daarom als richtsnoer en niet als plicht.

Het toepassen van het protocol geeft op twee punten zekerheid: 1) dat Dienst Landelijk Gebied geen aanvullend inventarisatieonderzoek verlangt bij een ontheffingsaanvraag volgens artikel 75 van de Flora en faunawet en 2) dat een onderzoek stand houdt in een eventuele juridische procedure.

De te volgen inventarisatie is gebaseerd op het protocol, de strategie en inzet zijn afgestemd op de omvang en complexiteit van de locatie.

Broedvogels

Voor alle mogelijk aanwezige broedvogels geldt dat werkzaamheden die broedbiotopen van vogels verstoren of beschadigen buiten het broedseizoen dienen te worden gestart. De werkzaamheden mogen alleen doorlopen tot in het broedseizoen wanneer vooraf zeker is gesteld dat broedvogels ontbreken binnen de invloedssfeer van de werkzaamheden. Voor de meeste soorten kan de periode tussen 15 maart en 15 juli worden aangehouden als broedseizoen. De broedperiode verschilt per soort en soms ook per jaar. In het kader van de Flora- en faunawet wordt voor het broedseizoen geen standaardperiode gehanteerd. Van belang is of een broedgeval wordt verstoord, ongeacht de datum.

HOOFDSTUK

4 Conclusies en vervolgstappen

4.1**CONCLUSIES**

- Tijdens het onderzoek is de aanwezigheid van kleine modderkruiper (tabel 2 soort) vastgesteld in de Van Rooijens Hoofdwijk. Voor deze soort kan een ontheffing worden aangevraagd. Ook is het mogelijk om te werken met een goedgekeurde Gedragscode (bijvoorbeeld Gedragscode voor Bouwend Nederland) of volgens een ecologisch werkprotocol waardoor het aanvragen van ontheffing niet noodzakelijk is. Wanneer gewerkt wordt volgens het ecologisch werkprotocol (zie bijlage 1) is het aanvragen van ontheffing voor de Flora- en faunawet niet noodzakelijk.
- Waterspitsmuis, poelkikker en overige beschermde vissoorten als grote modderkruiper zijn niet aangetroffen en worden niet verwacht in het plangebied.
- De laanbeplanting langs de Stegerensallee vormt een (belangrijke) vliegroute voor gewone dwergvleermuis en laatvlieger. Geadviseerd wordt om (voor fase 2) aanvullend onderzoek uit te voeren naar vliegroutes van vleermuizen, indien de laanbeplanting langs de Stegerensallee gekapt wordt.
- Bij de uitvoering dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van broedvogels. Voor alle mogelijk aanwezige broedvogels geldt dat werkzaamheden die broedbiotopen van vogels verstoren of beschadigen buiten het broedseizoen dienen te worden gestart. De werkzaamheden mogen alleen doorlopen tot in het broedseizoen wanneer vooraf zeker is gesteld dat broedvogels ontbreken binnen de invloedssfeer van de werkzaamheden. Vaak kan dit middels een eenvoudige inspectie vooraf worden bepaald.
- Voor de overige soorten geldt het eerder opgestelde ecologische protocol uit de quick scan van 2009 (ook opgenomen in de bijlage).

4.2**VERVOLGSTAPPEN**

- Wij adviseren het toepassen van het ecologisch werkprotocol (bijlage 1) op de uitvoering van de werkzaamheden.
- Uitvoeren van onderzoek naar vleermuizen voor aanvang fase 2, indien de Stegerensallee wordt gekapt/aangetast.

BIJLAGE 1

Ecologisch werkprotocol

In onderstaand protocol is een aantal maatregelen en uitvoeringsvoorschriften opgenomen waarmee de negatieve gevolgen voor in het wild voorkomende soorten zoveel mogelijk voorkomen kunnen worden.

Kleine modderkruiper

- Om schade aan leefgebied en individuen van kleine modderkruiper te voorkomen dient de uitvoering van de werkzaamheden in de minst kwetsbare periode tussen 1 september en 1 april (buiten de voortplantingsperiode) plaats te vinden, mits vorstvrij;
- Aanwezige individuen van kleine modderkruiper dienen te worden weggevangen voorafgaand aan dempingen en teruggeplaatst in geschikte biotopen in de omgeving, wanneer door de ingreep leefgebied of individuen van kleine modderkruiper worden bedreigd;
- Het vangen van beschermde dieren en het elders terugplaatsen gebeurt onder begeleiding van en op aanwijzing van een ecologisch deskundig persoon met kennis van kleine modderkruiper.

Overige soorten

- Schade aan broedvogels dient altijd worden voorkomen. De werkzaamheden dienen minimaal buiten het broedseizoen van vogels (dus vóór half maart en na half juli) te worden gestart. Deze periode is indicatief. Sommige vogelsoorten hebben een afwijkende broedperiode. In de periode half juli tot augustus kan alleen worden gewerkt mits er geen broedvogels worden verstoord. Het verwijderen van bomen en struiken dient buiten de periode half maart-half juli plaats te vinden.
- Tijdens werkzaamheden geen gebruik maken van felle, uitstralende lichtbronnen, vooral rond schemertijden, om negatieve effecten op foeragerende vleermuizen te voorkomen.
- De laanbeplanting langs de Stegerensallee mag niet worden aangetast.
- Bij grondwerkzaamheden één kant op werken, om het voor dieren mogelijk te maken de werkzaamheden te ontvluchten.
- Voorkomen dat amfibieën, vissen of andere waterdieren tijdens het dempen in de watergangen ingesloten raken. Indien wel dieren in het afgezette deel van de watergang ingesloten raken, deze vangen en overzetten naar een deel van de watergang waar geen werkzaamheden plaatsvinden.
- Terreindelen die gehandhaafd blijven, worden zoveel mogelijk met rust gelaten.
- Vanuit de algemene zorgplicht dient tijdens de werkzaamheden continu te worden gelet op aanwezigheid van al dan niet beschermde planten en dieren. Bij aantreffen van dieren en planten moet worden voorkomen dat deze gedood of verwond c.q. (bij planten) onnodig aangetast worden. In het geval dat een ingreep toch samenvalt met de aanwezigheid van beschermde soorten, worden passende maatregelen genomen of er wordt naar een andere oplossing gezocht.

BIJLAGE 2

Kaarten onderzoek

BIJLAGE II: INVENTARISATIEKAART WATERSPITSMUIS

BIJLAGE III: INVENTARISATIEKAART VLEERMUIZEN

BIJLAGE V: INVENTARISATIEKAART KLEINE MODDERKRUIPER

BIJLAGE 3

Wettelijk kader Flora- en faunawet

Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet (2003) regelt de bescherming van in het wild voorkomende planten en dieren. In de wet is onder meer bepaald dat beschermde dieren niet gedood, gevangen of verontrust mogen worden en beschermde planten niet geplukt, uitgestoken of verzameld (algemene verbodsbepalingen, artikelen 8 t/m 12). Bovendien dient iedereen voldoende zorg in acht te nemen voor alle in het wild levende planten en dieren (algemene zorgplicht, artikel 2). Daarnaast is het niet toegestaan om de directe leefomgeving van soorten, waaronder nesten en holen, te beschadigen, te vernielen of te verstoren.

In de flora- en faunawet zijn de soortbeschermingsbepalingen uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn geïmplementeerd.

De Flora- en faunawet heeft dan ook belangrijke consequenties voor ruimtelijke plannen. De interpretatie van de wet is in 2009 aangescherpt. Deze aanscherping is in onderstaande uitleg opgenomen.

ALGEMENE ZORGPLICHT

Artikel 2 Flora- en faunawet

In het kader van de Flora- en faunawetgeving geldt dat alle dieren en planten een zekere mate van bescherming genieten, omdat hun bestaan op zichzelf waardevol is, zonder te kijken welk nut de dieren en planten voor de mens kunnen hebben. Dit wordt de intrinsieke waarde genoemd. Vanuit deze intrinsieke waarde is de algemene zorgplicht als vorm van "basisbescherming" opgenomen (artikel 2). Hierin staat dat iedereen voldoende zorg in acht dient te nemen voor de in het wild levende dieren en planten en hun leefomgeving. Ook mag men het welzijn van dieren niet onnodig aantasten en dieren onnodig laten lijden. De algemene zorgplicht geldt voor alle in het wild levende dier- en plantensoorten, ook voor de soorten die niet als beschermde soort aangewezen zijn onder de Flora- en faunawet. Het is een aanvulling op de algemene verbodsbepalingen die uitsluitend betrekking hebben op beschermde soorten. Het artikel biedt de mogelijkheid om op te treden tegen ongewenste handelingen jegens beschermde dieren en planten, welke niet nadrukkelijk in één van de verbodsbepalingen zijn genoemd. Er bestaat geen wettelijke sanctie op overtreding. Wel kunnen activiteiten door de Algemene Inspectiedienst (AID) worden stilgelegd.

VERBODSBEPALINGEN

De algemene verbodsbepalingen, die handelingen die het voortbestaan van planten en diersoorten in gevaar kunnen brengen verbieden, is een belangrijk onderdeel van de Flora- en faunawet. Deze verboden zorgen ervoor dat in het wild levende soorten zoveel mogelijk met rust worden gelaten. De belangrijkste, voor ruimtelijke plannen relevante wettelijke bepalingen staan hieronder genoemd.

ALGEMENE VERBODSBEPALINGEN FLORA - EN FAUNAWET (ARTIKELEN 8 T/M 12)

Artikel 8. Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9. Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

Artikel 10. Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.

Artikel 11. Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

Artikel 12. Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

VRIJSTELLINGEN EN ONTHEFFINGEN

Bij ruimtelijke plannen, met mogelijke gevolgen voor beschermde planten en dieren, is het verplicht om vooraf te toetsen of deze kunnen leiden tot overtreding van algemene verbodsbepalingen. Wanneer dat het geval dreigt te zijn, moet onderzocht worden of er maatregelen genomen kunnen worden om dit te voorkomen of om de gevolgen voor beschermde soorten te verminderen. Onder bepaalde voorwaarden geldt een vrijstelling, wordt door het ministerie van LNV goedkeuring gegeven aan de mitigerende maatregelen, of is het mogelijk van de minister van LNV ontheffing van de algemene verbodsbepalingen te krijgen voor activiteiten op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

Ten aanzien van de criteria die voor vrijstellingen en ontheffingen gelden, kunnen verschillende groepen soorten worden onderscheiden. Deze groepen worden benoemd in het "Besluit van 28 november 2000 houdende regels voor het bezit en vervoer van en de handel in beschermde dier- en plantensoorten", kortweg genoemd "Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten". Dit besluit heeft de status van een AMvB. Onderstaande heeft betrekking op vrijstellingen en ontheffingen voor ruimtelijke ontwikkeling en inrichting. Voor andere activiteiten gelden andere regels.

Tabel A

Beschermingscategorieën
AMvB artikel 75 Flora- en
faunawet

Categorie	Ontheffing of vrijstelling bij ruimtelijke ontwikkelingen	
Tabel 1	Algemene soorten	Algemene vrijstelling van de verboden 8 tot en met 12, wel zorgplicht, m.u.v. artikel 10
Tabel 2	Overige soorten	Vrijstelling mogelijk, mits gebruik wordt gemaakt van een door de minister goedgekeurde gedragscode; anders ontheffing noodzakelijk (toetsing aan gunstige staat van instandhouding en zorgvuldig handelen). Eventueel mitigatie- en compensatieplicht. Ook kan door het ministerie een beschikking worden afgegeven waarin goedkeuring wordt gegeven voor maatregelen ter voorkoming van het overtreden van verbodsbepalingen. Deze goedkeuring heeft de vorm van een afwijzing van de ontheffingsaanvraag, m.u.v. artikel 10
Tabel 3	Soorten van bijlage 1 van de AMvB	Voor volgens art 75 lid 6 bij AMvB aangewezen soorten geldt een zwaar beschermingsregime. Voor deze soorten geldt, ook wanneer wordt gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode, geen vrijstelling voor ruimtelijke ontwikkeling en inrichting. Ontheffing voor het overtreden van verbodsbepalingen kan alleen verleend worden wanneer: er geen andere bevredigende oplossing bestaat; er sprake is van een bij AMvB bepaald belang. Voor deze groep is per AMvB bepaald dat een ontheffing verleend kan worden (met inachtneming van het voorgaande) bij: dwingende reden van groot openbaar belang; ruimtelijke ontwikkeling en inrichting (zolang er geen sprake is van benutting of gewin) van de beschermde soort; enkele andere redenen die geen verband houden met ruimtelijke ontwikkeling, zoals volksgezondheid, openbare veiligheid, voorkomen van ernstige schade; er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort;

		<p>er zorgvuldig wordt gehandeld.</p> <p>Ook kan door het ministerie een beschikking worden afgegeven waarin goedkeuring wordt gegeven voor maatregelen ter voorkoming van het overtreden van verbodsbepalingen. Deze goedkeuring heeft de vorm van een afwijzing van de ontheffingsaanvraag.</p>
Tabel 3	Soorten op Bijlage IV Europese Habitatrichtlijn	<p>Voor volgens art 75 lid 6 aangewezen soorten die voorkomen op bijlage IV van de Habitatrichtlijn geldt een zwaar beschermingsregime. Voor deze soorten geldt, ook wanneer wordt gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode, geen vrijstelling voor ruimtelijke ontwikkeling en inrichting. Ontheffing voor het overtreden van verbodsbepalingen kan alleen verleend worden wanneer:</p> <ul style="list-style-type: none"> er geen andere bevredigende oplossing bestaat; er sprake is van een bij AMvB bepaald belang. Voor deze groep is bij AMvB bepaald dat een ontheffing verleend kan worden (met inachtneming van het voorgaande) bij: <ul style="list-style-type: none"> dwingende redenen van groot openbaar belang <p>Nb: voor deze groep kan er geen ontheffing worden verleend op basis van het belang "ruimtelijke ontwikkeling en inrichting". Volgens de AMvB kan dit wel, echter recente uitspraken van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) laten zien dat de AMvB op dit punt een onjuiste implementatie van de Europese Habitatrichtlijn is.</p> <ul style="list-style-type: none"> enkele andere redenen die geen verband houden met ruimtelijke ontwikkeling, zoals volksgezondheid, openbare veiligheid, voorkomen van ernstige schade; er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort; er zorgvuldig wordt gehandeld. <p>Ook kan door het ministerie een beschikking worden afgegeven waarin goedkeuring wordt gegeven voor maatregelen ter voorkoming van het overtreden van verbodsbepalingen (LNV hanteert nu de term "Positieve Afwijzing"). Deze goedkeuring heeft de vorm van een afwijzing van de ontheffingsaanvraag.</p>

Vogels

Vanwege de bepalingen in de Europese Vogelrichtlijn, die overgenomen zijn in de Flora- en faunawet, geldt er voor vogels een afwijkend beschermingsregime. Uit recente uitspraken van de ABRvS blijkt dat de manier waarop in Nederland tot voor kort werd omgegaan met ontheffingen voor vogels in strijd is met de Europese Vogelrichtlijn. De Vogelrichtlijn staat een ontheffing alleen toe wanneer:

- er geen andere bevredigende oplossing is;
- er tevens sprake is van één van de volgende belangen
  - bescherming van flora en fauna;
  - veiligheid van luchtverkeer;
  - volksgezondheid en openbare veiligheid.

Dit betekent dat voor het verstoren van broedende vogels, hun eieren of jongen slechts in uitzonderlijke gevallen ontheffing kan worden verleend voor een ruimtelijke ingreep, namelijk als voldaan is aan het bovenstaande. In de praktijk betekent dit dat voor vogels

gestreefd moet worden naar het voorkomen van het overtreden van verbodsbepalingen. In veel gevallen kan overtreding van verbodsbepalingen worden voorkomen door (versturende) werkzaamheden buiten het broedseizoen (de perioden dat het nest in gebruik is voor het broeden of grootbrengen van jongen) aan te laten vangen.

Binnen de groep van vogels zijn er soorten waarvan het nest wordt aangemerkt als een zogenaamde “vaste rust- of verblijfplaats”. Dergelijke verblijfplaatsen zijn jaarrond beschermd onder artikel 11 van de algemene verbodsbepalingen, en vormen de meest streng beschermde groep. Vaste rust- en verblijfplaatsen van vogels zijn aangewezen in de “aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten” (Ministerie van LNV, 2009) en bestaan uit de categorieën van vogelsoorten opgenomen in onderstaande tabel B.

Tabel B

Categorieën broedvogels

Vogels	
Categorie	Type verblijfplaatsen
Categorie 1	Vaste rust- en verblijfplaatsen; nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats.
Categorie 2	Nesten van koloniebroeders; nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn, of afhankelijk van bebouwing of biotoop
Categorie 3	Honkvaste broedvogels en vogels afhankelijk van bebouwing; nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn, of afhankelijk van bebouwing of biotoop
Categorie 4	Vogels die zelf niet in staat zijn een nest te bouwen; vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen
Categorie 5	Niet jaarrond beschermd, inventarisatie gewenst; nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen.

Of voor het (buiten het broedseizoen) wegnemen van jaarrond beschermde vaste rust- en verblijfplaatsen een ontheffing noodzakelijk is, dient te worden vastgesteld met behulp van een zogenaamde omgevingscheck⁴. Daarnaast is de noodzaak tot een ontheffing mede afhankelijk van de mogelijkheid tot het mitigeren (inclusief het aanbieden van vervangende nestgelegenheid) van negatieve effecten.

PLICHT OM VOORAF TE TOETSEN

Wanneer plannen worden ontwikkeld voor ruimtelijke ingrepen of voornemens ontstaan om werkzaamheden uit te voeren, dient vooraf goed te worden beoordeeld of er mogelijke nadelige consequenties voor beschermde inheemse soorten zijn. In beginsel is daarvoor de initiatiefnemer zelf verantwoordelijk. Deze moet tijdens de uitwerking van zijn plannen of tijdens het plannen van werkzaamheden het volgende in kaart brengen:

- welke beschermde dier- en plantensoorten komen in en nabij het plangebied voor?
- heeft het realiseren van het plan of de uitvoering van geplande werkzaamheden gevolgen voor deze soorten?
- zijn deze gevolgen strijdig met de algemene verbodsbepalingen van de Flora- en fauna-wet betreffende planten op hun groeiplaats of dieren in hun natuurlijke leefomgeving?

⁴ Een deskundige dient vast te stellen of er in de omgeving voldoende gelegenheid is voor de soort om zelfstandig een vervangend nest te vinden.

- kunnen het plan of de voorgenomen werkzaamheden zodanig aangepast worden dat dergelijke handelingen niet of in mindere mate gepleegd worden, of zodanig uitgevoerd worden dat de invloed op beschermde soorten verminderd of opgeheven wordt?
- is, om de plannen te kunnen uitvoeren of de werkzaamheden te kunnen verrichten, vrijstelling mogelijk of ontheffing (ex-artikel 75 van de Flora- en faunawet) van de verbodsbepalingen betreffende planten op de groeiplaats of dieren in hun natuurlijke leefomgeving vereist (tabel 3, soorten van bijlage 1, AMvB)?
- is er, op basis van een gedegen maatregelenpakket ter voorkoming van het overtreden van verbodsbepalingen, zicht op een beschikking van het ministerie waarin goedkeuring wordt gegeven voor dit maatregelenpakket (LNV hanteert nu de term "Positieve Afwijzing", eerder werd een ontheffing afgegeven) (tabel 3, soorten van Bijlage IV Europese Habitatrichtlijn)?
- welke voorwaarden zijn verbonden aan vrijstellingen of ontheffingen en welke consequenties heeft dit voor de uitvoering van het plan?